Mihai PAPUC
Editura „Ştiinţa”
(Chişinău)

ALEXEI MATEEVICI: CÂTEVA REPERE GENEALOGICE

Alexei Mateevici: some genealogical reference points

Abstract: The author proposes some genealogical reference points of the Mateevici lineage, both paternal and maternal, seeking to argue the connection between generations. In his brief living on the earth, the poet was always concerned with the evocation of the ancestors, of his beloved persons, who were beside him and protected his existence. Their shadow always followed the poet and he did not hesitate to confess his profound appreciation and affection for the descendants of this nation. The noble soul and the valuable nature of our language's father are due, first of all, to the descendants of his race.

Keywords: genealogy, descendants, popular rhythms, generation, origin, verandah, writing, painting, eternity, firmness, wisdom, beauty, contemporaneity, eternity, posterity, sustainable echoes, martyr, desideratum.

Rezumat: Autorul propune câteva repere genealogice ale viţei de neam Mateevici, atât pe linie paternă, cât şi pe cea maternă, căutând să argumenteze legătura generaţiilor. În scurta sa trecere pe pământ, poetul a fost mereu preocupat de evocarea strămoşilor, a chipurilor dragi, care l-au înconjurat şi i-au ocrotit existenţa. Umbra acestora l-a urmărit întruna pe poet şi el n-a pregetat să-şi mărturisească profunda preţuire şi afecţiune pentru descendenţii din acest neam. Sufletul nobil şi firea aleasă a părintelui limbii noastre se datorează, în primul rând, viţei de neam din care se trage.

Cuvinte-cheie: genealogie, descendenţi, ritmuri poporane, generaţie. origine, pridvor, pisanie, zugrăveală, veşnicie, dârzenie, înţelepciune, frumuseţe, contemporaneitate, eternitate, posteritate, ecouri durabile, martir, deziderat.

Consemnarea împlinirii a o sută de ani de la trecerea la cele veşnice a poetului Alexei Mateevici (13 august 1917) şi toţi atâţia de la apariţia nemuritoarei poezii *Limba noastră* (publicată în ziarul *Cuvânt moldovenesc* din 22 iunie 1917) pe lângă foarte legitimul prilej de manifestare a adevăratului sentiment de solidaritate naţională, ni-l oferă şi pe acela de a evoca strămoşii poetului, chipurile dragi, care l-au înconjurat şi i-au ocrotit existenţa. Sufletul nobil şi firea aleasă a părintelui limbii noastre se datorează numaidecât viţei de neam din care se trage. Umbra acesteia l-a urmărit întruna pe poet şi Alexei Mateevici nu a pregetat să-şi mărturisească profunda preţuire şi afecţiune pentru descendenţii din acest neam.

BDD-A27568 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:22 UTC)

„Frunza nucului tresare,
Oglindindu-se în lac;
Vântul un miros de floare
Îmi aduce din Bugeac.

Dragostea adânc mă leagă
Cu părinții răposați.
Ştiu: din liniştea lor dragă
Răsări-vor numai frați...”

citim în poezia „Frunza nucului”, dedicată tatălui.

Venit în vizită la mănăstirea Noul-Neamț de lângă Tighina, poetul constată cu bucurie că bătrânul stareț ştia de tatăl şi bunelul său:

„Mă duc pe la egumen. De slujbă se găteşte,
După un somn uşor...
Dar bucurie mare că ştiu moldoveneşte: –
Bătrânu-i vorbitor.
Frumos moşneag bătrânul. Ştiut-a şi pe tata
Şi pe bunelul meu..”

(*La Noul-Neamț*)

Pe frontul de la Mărăşeşti îşi aminteşte plaiurile care i-au legănat copilăria într-o poezie *Pietre vechi*, dedicată bunelului, poezie care l-a determinat pe G. Călinescu să spună că „numai Eminescu a mai ştiut să scoată atâta mireasmă din ritmurile poporane”. Într-o ultimă plăsmuire *Atâtea chipuri*, însăilată în chiar spitalul chişinăuian, unde s-a stins din viață, mintea lui Mateevici este împrejmuită de chipurile dragi inimii lui, care de astă dată nu au mai putut să-l ajute.

Cercetătorul şi editorul operei lui Alexei Mateevici, Petre V. Haneş, a emis părerea că „după tată Mateevici era polonez într-a patra generațiune”, fără însă a face trimitere la vreun document. Monografistul lui Mateevici, Vasile Țepordei, combate afirmația lui Haneş, zicând că „tatăl său era moldovean din județul Soroca şi nicidecum polon” şi crede că „mai acceptabilă este părerea că numele de familie a fost la început Mateescu”, cum, de altfel, a şi semnat primele publicații. Argumentul lui V. Țepordei e demn de luat în seamă. Deşi a cunoscut temeinic literatura şi limba rusă, din care a şi tradus, Mateevici nu a scris vreodată versuri în limba rusă. Cercetătorul crede că originea poloneză l-ar fi chemat numaidecât să facă lucrul acesta. Că părintele Mihail, tatăl lui A. Mateevici, preot la 1888 în Căinari, sat moldovenesc pe râuleţul Botna, se trage din părțile Sorocii, aflăm din broşura lui Pavel Lotoțki „Список и краткая биография окончивших полный курс Кишиневской Духовной семинарии за сто лет ее существования (1813-1913)”, apărută

BDD-A27568 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:22 UTC)

la Chişinău, în 1913. Mihail Mateevici e fiul diaconului Vasile din satul Receşti, judeţul Soroca, situat în apropierea mănăstirii Dobruşa, născut în 1862, absolvent al Seminarului din promoţia anului 1884, promoţia a 40-a. Din broşura aceluiaşi Lotoţki mai aflăm şi de alţi Mateevici din judeţul Soroca, Vasile Matvievici, spre exemplu, fiul preotului Gheorghe Matvievici de la Rujniţa, născut în 1881, absolvent al Seminarului din Chişinău şi al Universităţii din Petersburg, jurnalist de profesie. Matvievicii erau răspândiţi şi în judeţul Tighina, adică aproape de Căinari şi Zaim, cum ar fi Ioan şi Antoniu Matvievici, de la Selemet, fiii preotului Vasile din această localitate, ambii absolvenţi ai Seminarului din Chişinău, precum şi în alte părţi: preotul Gheorghe Matvievici de la Brânzeni, judeţul Iaşi, preotul Eugraf Matvievici de la Cuconeşti, judeţul Bălţi ş.a. Legătura şi gradul de rubedenie al acestor Matvievici cu poetul Mateevici urmează încă a fi stabilită, pentru că problema e deosebit de interesantă. Cert e faptul că există o legătură a poetului cu Soroca: un fragment din poemul *Ioan Damaschin*, publicat în *Cuvânt moldovenesc*, nr. 6, 1913, e semnat astfel: „Alexei Mateevici, 1913, iulie, satul Prajila, ţinutul Sorocii”. Student la Kiev, în timpul vacanţei de vară, presupune colegul nostru Valeriu Nazar, „poetul se odihnea şi crea la rudele sale pe linie paternă”. Părintele Mihail a avut grijă să-şi familiarizeze odraslele cu lectura în limba maternă. O revistă populară a timpului, *Albina*, nu a lipsit niciodată din casa lor. În virtutea ocupaţiei sale tatăl trebuie să fi fost şi un bun cunoscător al tradiţiei populare şi folclorice. Mărturiile lăsate de istoria literară ne vorbesc de faptul ca Mateevici îşi iubea mama „peste măsura”. Nefiind un copil zburdalnic, nu-i prea plăceau jocurile, era stângaci la ele şi se ţinea mai mult pe lângă mama, care dintr-un sentiment firesc căuta să-l ocrotească, pentru că e mai slab şi îl iubeşte mai mult ca pe ceilalţi. Micuţului Alexei îi plăcea cu deosebire să asculte poveştile şi basmele, pe care iubitoarea mamă le ştia cu prisosinţă.

În 1906 se stinge din viaţă tatăl Mihail la vârsta de 44 de ani, lăsând în urmă o văduvă îndurerată, cu 4 copii, nepuşi încă la cale. Din acest an Nadejda, mama poetului, intră într-un tărâm al suferinţei şi al durerii. Lipsită de ajutorul moral şi material, atât de necesar acum, văduva crede că tânărul preot Malahie Matvievici, fratele lui Mihail, preot în satul Fiteşti, ţinutul Hotinului, care avea o familie mică, e în stare să o ajute. Transferul lui Malahie la Zaim s-a făcut foarte greu, abia după trei luni de la moartea lui Mihail, şi nu fără ajutorul lui Alexei Mateevici, care a trimis la ziarul *Basarabia* (numerele 34, 37, 44 din 1906) trei corespondenţe cu titlul *Chestia preoţească*, din care aflăm anumite amănunte. Îndată după moartea soţului, văduva vine la Chişinău şi-l roagă pe arhiepiscop să-l mute la biserica din Zaim pe Malahie Matvievici. Dar Preasfinţitul îi făgăduieşte Zaimul părintelui Iacob Tocan din Chiştelniţa. Un diacon din Zaim şi cu doi ţărani surtucari ţes anumite intrigi în jurul cazului, învinuind-o pe văduvă că vrea să-şi aducă cumnatul la Zaim. Mai apoi „nenorocitei văduve” îi vine vestea că la biserica din Zaim e numit preotul din Copceac, ţinutul Akermanului, Ion Gobjilă, om hapsân, dornic de averi, iar Zaimul era tocmai parohia care îi trebuia lui.

„Scârba şi deznadejdea bietei văduve, – scrie Mateevici, – la primirea acestei veşti este de neînchipuit. Ea fusese lipsită de ultimul sprijin şi adăpost, fusese dată afară,

BDD-A27568 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:22 UTC)

împreună cu copiii din casa şi gospodăria sa proprie şi rămăsese pe drumuri, nevând niciun chip sigur de trai. Trebuia să fugă din locurile cu care era atât de strâns legată... Din ziua când a aflat vestea, văduva prinse a slăbi vâzând cu ochii, tot de gânduri rele şi scârboase şi de amărăciune. Aceasta se sfârşi în aşa chip, că căzu în cele din urmă la o boală serioasă şi grea, încât acum nici nu se mai scoală din aşternut şi tot mereu îşi cheamă moartea. Faţa ei e stinsă de nu o mai recunoşti. Ochii roşii de lacrimi. Iar primprejur un tablou de risipă desăvârşită". (*Basarabia*, nr. 37). Intervenţiile lui Alexei Mateevici au ajutat, căci părintele Malaxie Matvievici s-a mutat la Zaim, unde a trăit şi a oficiat slujba religioasă până în 1940.

Petre V. Haneş, venit la Chişinău la câteva luni după moartea poetului Alexei Mateevici, o găseşte pe mama Nadejda „într-o locuinţă modestă, o doamnă în vârstă, cu o deosebită bunătate în glas, copleşită de amintirile fiului său şi vorbind atât de blând şi de duios graiul moldovenesc". Fără îndoială, întreaga viaţă a poetului s-a aflat sub puternica influenţă a mamei, care se trăgea dintr-o veche familie moldovenească, Neaga, familie „cu o puternică tradiţiune de limbă moldovenească frumoasă" (Haneş). Poezia *Pietre vechi*, pomenită deja, e dedicată bunelului de pe mamă Ioan Neaga, om de aleasă cultură, protopop şi paroh al bisericii „Adormirea Maicii Domnului" din Căuşeni. Ioan Neaga, născut (după A. Lotoţki) în 1835, absolvent al Seminarului teologic din Chişinău în 1857, a fost ocupat de istoria acestei străvechi biserici din Căuşeni, ascunsă pe jumătate în ţărână. În urma mai multor investigaţii, Ioan Neaga publică în volumul XII al Analelor Societăţii de Istorie şi Antichităţi din Odesa studiul *Старинная церковь в местечке Каушанах*, datat 30 noiembrie 1880. Autorul descifrează o parte din pisania de deasupra uşii de la intrare a bisericii şi dă textul în ruseşte: „Сия святая и божественная церковь, освещённая в честь Успения Пресвятыя Богородицы в бытность его Высокопряосвещенства господина Даниила, будучи прежде деревянною – и разрушившись до основания, он сие божественное дело не оставил в уничтожение". În pridvorul bisericii el descifrează şi două nume de domnitori moldoveni, ctitori ai bisericii: Scarlat Grigore Ghica şi Grigore Calimah. Ioan Neaga constată că la Căuşeni sunt bătrâni de vârstă înaintată, părinţii cărora au participat la reînnoirea bisericii. Din cuvintele lor reiese că biserica a fost construită odată cu o cetate turcească din Căuşeni de aceiaşi meşteri. El a găsit în biserică numai documente de după 1812. Printre oameni se vorbeşte că în 1787-1791, când ruşii i-au alungat pe turci din Basarabia, turcii au transformat biserica în grajd. Iar când au murit toţi caii din grajd, ei au considerat că faptul se datorează sfinţilor zugrăviţi pe pereţi. Atunci le-au scos ochii sfinţilor cu chinjalele lor. Tocmai în aceste timpuri de tristă amintire s-au pierdut documentele bisericii. Ioan Neaga ajunge la concluzia că începutul zidirii bisericii trebuie căutat între anii 1634-1654, când Vasile Lupu, pentru a-şi ispăşi păcatele a înălţat asemenea biserici la Chilia, Orhei şi Căuşeni. Ioan Neaga a fost şi traducător de predici din ruseşte în limba noastră. Studiul publicat în Analele Societăţii de Istorie şi Antichităţi din Odesa i-a adus inimosului cărturar titlul de membru-corespondent al acestei societăţi, titlu pe care îl mai purtase altă dată M. Kogălniceanu, C. Stamati şi alţii.

BDD-A27568 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:22 UTC)

Alexei Mateevici era pe deplin conştient de legătura dintre familia sa şi Căuşeni. La 23 iunie 1915 poetul vine pe urmele bunelului şi cercetează aceeaşi biserică din Căuşeni, găsind-o „uimitor de bine păstrată". Face şi el o descriere a bisericii, pe care o consideră ca o completare a celei a bunelului, un fel de „bază ştiinţifică" a aceleia. Descrierea lui Mateevici, întitulată *Старинная церковь в местечке Каушанах, Бендерского уезда* este tipărită postum în 1918 în *Труды Бессарабского церковного историко-археологического общества*. La numele celor doi domnitori, descifrate de Ioan Neaga, Alexei Mateevici mai adaugă pe cele ale lui Constantin Voievod, Ecaterina Ruset şi Nicolae Mavrocordat, precum şi urmatorul fragment de pisanie: „Но из божественной ревности и при помощи своей матери он собрал милостыни со всех христиан… смиловались и его величество помог им внутренней живописи (zugrăveală)". Alexei Mateevici crede că zidirea bisericii de piatră a fost începută de mitropolitul Daniil şi Grigore Calimah în 1762, când aceştia au luat cârma în mâinile lor şi a fost terminată nu mai târziu de 1764. Ctitorii mai vechi au contribuit la înălţarea bisericii de lemn. Mitropolitul Daniil de Brăila a fost la cârma bisericii între anii 1761-1871. El e de origine greacă şi prin acte se explică pisaniile din biserica de la Căuşeni.

Un frate al bunelului lui Mateevici, pe nume Luca, absolvent al Seminarului din Chişinău şi al Academiei Teologice din Peterburg cunoştea mai multe limbi, fusese vice-consul la Iaşi şi mai apoi consul rusesc la Salonic. Se cuvine să pomenim aici şi numele lui Anastasie Neaga, tatăl acestor doi Neaga, bunicul mamei Nadejda şi străbunicul poetului nostru. Viaţa acestuia e legată de satul Rezeni, situat la vreo 35 km de Chişinău, sat cu o tradiţie istorică bogată, precum vom vedea mai jos. Părintele Anastasie Neaga a slujit la biserica din Rezeni între anii 1840-1885 şi este autorul a două studii despre oamenii, satul şi biserica acestei străvechi localităţi, care sunt întitulate astfel: *Селение Резены Кишиневского уезда* (în *Кишинёвские Епархиальные Ведомости*, 1876, № 12) şi *Приход селения Резень, Кишинёвского уезда* (în *Кишинёвские Епархиальные Ведомости*, 1878, № 11). Anastasie Neaga e unul dintre cei care, alături de Constantin Hartia (slujitor la biserica din Băcioi între anii 1866-1897, absolvent al Seminarului din Chişinău, autor al unei lucrări istorico-bisericeşti despre satul şi biserica din Băcioi, născut şi acesta la Căinari, în familia lui Vasile Hartia), Zamfir Arbore şi Ioan Bogdan, a fost preocupat de istoria Rezenilor.

În primul său studiu din 1876 A. Neaga a publicat un document de la 12 martie 1502, în traducere rusească, cu următorul conţinut: „Ştefan cel Mare dăruieşte oştenilor Maluşcă şi Neicea, Cosma Răzan şi Drăguş – două perechi de fraţi – pentru a lor slujbă, o moşie pe apa Vişnovăţului". Pe temeiul acestui document au luat fiinţă satele Băcioi şi Rezeni. Maluşcă şi Neicea au rămas pe Isnovăţ şi au întemeiat satul Băcioi (baci la oi), iar Cosma Răzan şi-a ales un loc pe Botnişoara şi a întemeiat Rezenii. Dar iată textul acestui document, tălmăcit în limba noastră la 20 iunie 1783 de către dascălul Gheorghie Evloghie: „Facem înştiinţare pentru aceste adevărate sluji

BDD-A27568 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:22 UTC)

ale noastre: Maluşcă şi Cosma Răzanu şi frate-său Drăguş, cari au slujit nouă cu dreptate şi credinţă. Pentru cari Noi, văzând a lor dreaptă şi credincioasă slujbă către noi i-am miluit pre dânşii cu deosebită mila noastră, dat-am şi-am întărit lor de la Noi întru al nostru pământ al Moldovei un loc din pustie pe Vişnovăţ de la amândouă părţile Vişnovăţului ce-i în părţile de către Bâc, anume: în dreptul Sultanii şi Muraşii ca să facă loru-şi sat. Dar acelu loc din pustie să fie slujilor noastre de mai sus scrise ocină şi cu tot venitul. Însă jumătate să fie lui Maluşcă şi fratelui lui Neicea. Dar ceilantă să fie Cozmii şi fratelui său Drăguş, lor şi feciorilor lor, nepoţilor şi strănepoţilor lor, şi tot neamul lor ce să va alege mai aproape neruşăt niciodată în veci. Dar hotarul acelui sat să fie cât or pute trăi ca douăzeci di casă. Şi spre aceasta este credinţa domniei mele, de mai sus scrisă, Io, Ştefan Vodă şi credinţa preaiubitului fiiului domniei mele Bogdan Voievod şi credinţa tuturor boiarilor a mari şi mici. Iară după a noastră viaţă cine va fi domn din fiii şi neamul nostru sau pe cine va alege Dumnezeu a fi Domn Ţării Moldovii, să nu strici a noastră danie şi întăritură, ci să aibă grijă a întăririi lor. Pentru că noi le-am dat lor pentru a lor slujbă. Şi pentru mai mare tăria şi întăritura a celor de mai sus scrisă am poroncit credinciosului boiarului nostru domn Tăutului logofăt să scrie şi a noastră peceate către această carte a noastră să o lege”.

Alexei Mateevici face parte din categoria de scriitori care vin de demult şi de departe, din veşnicia timpului şi spaţiului nostru istoric, pe care-l exprimă şi-l reprezintă în gradul cel mai înalt ca artist popular şi profund naţional. Suflet din sufletul neamului său, el este izvorul nostru de dârzenie, înţelepciune şi frumuseţe, tăinuindu-ne drum în nemurire. Creaţia lui azi e tot atât de actuală ca şi în îndepărtatul an 1917, iată de ce trebuie să vorbim la el de contemporaneitate şi eternitate. Opera lui ancorează în posteritate cu ecouri prelungi şi durabile, sincronizând armonios cu fiecare generaţie. Studierea profundă a vieţii şi a operei acestui martir al fiinţei poporului nostru sub toate aspectele ei este, pur şi simplu, un deziderat. Unul dintre aceste aspecte vi l-am propus şi noi.

BDD-A27568 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:22 UTC)